

Büyük türbenin zemin döşemesinin altında birçok kabri barındıran bir bodrum katının varlığı dikkati çeker. Türk-İslâm mimarisinin erken dönemlerinde görülen, ancak Osmanlı döneminde birkaç istisna dışında terkedilen mumyalıklı kümbet geleneğinin bu yapıda belirli bir ölçüde yaşatılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Cümle kapısının solunda yer alan ve "küçük türbe" olarak adlandırılan diğer bölümde ise en eskisi üçüncü postnişin Bosnalı Şeyh Mustafa Efendi'ye ait olan dört kabir mevcuttur. Kuzey duvarında sonradan kapıya dönüştürülmüş bir pencere, bu duvarın arkasında ise hazîreden geriye kalan parça bulunmaktadır. Doğu duvarında niş haline getirilmiş bir pencere, sokak üzerindeki güney duvarında da bir kapıyla ufak bir pencere yer alır.

Bugün yerinde ilkokul binasının bulunduğu tevhidhâne iki katlı ve kâgir bir yapı idi. Kuzeyindeki selâmlıkla, doğusundaki haremle ve güneyindeki büyük türbe ile bağlantılı olan bu bölümün asıl girişi batı yönündeki avluya açılmaktaydı. Selâmlık ve harem bölümlerinin ahşap mesken niteliğinde iki katlı binalar olduğu, şadırvanın sekizgen planlı olarak tasarlandığı da Pervititch paftasında görülebilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlîya Çelebi, *Seyahatname* (haz. O. Şaik Gökay), İstanbul 1996, I, bk. İndeks; Ayrınsârâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 23-25; a.mlf., *Mecmûa-i Tevârih*, s. 242-243; *Asitâne Tekkeleri*, s. 16; Ahmed Rifat, *Lugat-i Târîhiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul 1300, IV, 643; *Mecmûa-i Cevâmi'*, II, 18-19; Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 14; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 529-532; Hüseyin Vassâf, *Seftne*, V, 274; 1329 *Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyat Mecmuası*, İstanbul 1330, s. 22; Sadi Abaş, *Kasmpaşa'nun Tarihçesi*, İstanbul 1935, s. 23; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 42-43; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, II, 31; Günay Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergehnâme", *Türkische Miscellen: Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 236; Sıddık Naci Eren, *Pir Seyyid Hasan Hüsameddin Uşşâki*, İstanbul 1990, s. 11-28; C. Telci, "İstanbul Tekkeleri Hakkında 1885 Tarihli Bir İstatistik", 3 *Mayıs 1994-50. Yıl Türkçülük Armağanı*, İzmir 1994, s. 206; Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 189; Mithat Sertoğlu, "Kasmpaşa", *Hayat ve Tarih Mecmuası*, sy. 5, İstanbul 1977, s. 48-53; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD, XIII* (1981), s. 589; Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Dügün Töreni ve Şenlikleri", *TT*, sy. 61 (1989), s. 36, nr. 90; M. Baha Tanman, "Hüsameddin Uşşâki Tekkesi", *DBİst.A*, IV, 105-106; a.mlf. v.dğr., "Uşşâkîlik", a.e., VII, 329-331.

M. BAHA TANMAN

HÜSAMZÂDE MUSTAFA EFENDİ

(ö. 893/1488'den sonra)

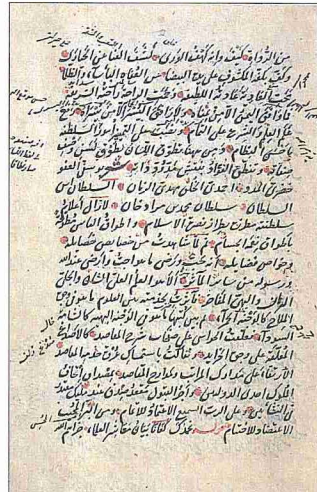
Osmanlı âlimi.

Asıl adı Muslihuddin Mustafa, babasının adı Hüsâmeddin'dir. Bursevî nisbesiyle de anılması Bursa'da doğmuş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Tahsilini tamamladıktan sonra dinî ve edebî ilimlerde seçkin âlimler arasında yer aldı. Değişik medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Bursa'da Sultan Bayezid'in oğlu adına inşa edilen Sultan Mehmed Medresesi müderrisliğine, ardından da Bursa müftülüğüne tayin edildi ve bu görevde iken vefat etti. Bağdatlı İsmâil Paşa ve Ömer Rızâ Kehhâle onun 1035 (1626) yılında vefat ettiğini kaydetmişlerse de bu doğru değildir. Zira 968 (1561) yılında ölen Taşköprizâde Ahmed Efendi eserinde ondan bahsetmektedir (*eş-Şekâ'ik*, s. 188). Ayrıca Hüsâmezâde'nin kendi hattıyla yazdığı *er-Risâletü'z-zevkîyye* 889 (1484) tarihini taşımakta, Bursalı Mehmed Tâhir ise kendi kütüphanesinde *et-Teşrih*'in 893 (1488) yılında müellif tarafından yazılan asıl nüshasının bulunduğu kaydetmektedir. Hüsâmezâde'nin mezarı Bursa'daki Zeyniler Kabristanı'ndadır.

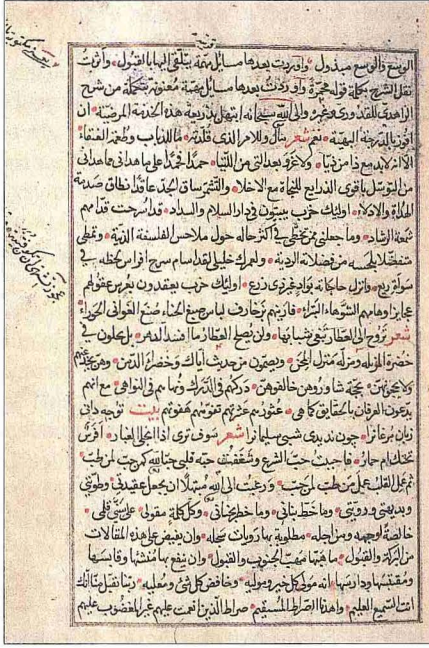
Eserlerinde kullandığı akıcı üslup ve ayrıca edebî ifadeleriyle dikkati çeken Hüsâmezâde tasavvufa da ilgi duymuştur. Zeyniyye tarikatına intisap ettikten sonra birkaç defa halvete girdi ve zâhidâne bir hayat yaşadı. Tasavvufu irtibatından dolayı kaynaklarda kerâmet sahibi kişiler arasında gösterilir. Bunun yanında onun sohbet ehli ve düşkünlere yardım etmeyi seven bir kimse olduğu kaydedilir.

Eserleri. Hüsâmezâde'nin daha çok şerh ve hâşiyelerden ibaret olan eserleri şun-

lardır: 1. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Makâsîd*. Metni ve şerhi Teftâzânî'ye ait olan kelâma dair esere yazılan hâşiyenin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur (Lâleli, nr. 2225/1). 2. *Hâşiye 'ale't-Telvih*. Sadrüşşerîa'nın usûl-i fıkha dair *Tenkihu'l-usûl*'üne yine kendisinin yazdığı *et-Tavzih* adlı şerhe Teftâzânî tarafından *et-Telvih* adıyla yazılan hâşiyenin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2225/2; Cârullah Efendi, nr. 458). 3. *et-Teşrih 'alâ Şerhi'l-Vikâye*. Tâcüşşerîa'nın fıkha dair *Vikâyetü'r-rivâye*'sine torunu Sadrüşşerîa tarafından yazılan şerhin hâşiyesidir. Elli beş bölüm ve bir hâtmeden meydana gelen eserin sonuna müellif, Muhtâr b. Mahmûd ez-Zâhidî'nin *Muhtaşaru'l-Kudûrî*'ye yaptığı şerh başta olmak üzere çeşitli fıkah kitaplarından faydalanarak hazırladığı bir tekmile eklemiştir (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 453). 4. *Şerhu Nazmi İsâgüci*. Esirüddin el-Ebherî'nin mantığa dair eserinin manzum hale getirilmiş şekline yazılan şerh olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur (Lâleli, nr. 2677). 5. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid eş-Şerif 'ale'l-Muṭavvel*. Hatib el-Kazvîni'nin Arap edebiyatına dair *Telhîşü'l-Miftâh*'ına Teftâzânî tarafından kaleme alınan *el-Muṭavvel* adlı şerhin Seyyid Şerif el-Cürçânî'ye ait hâşiyesi üzerine yazılmış bir hâşiyedir. Hüsâmezâde burada, aynı esere şerh yazan Molla Hüsrev'in Cürçânî'ye yönelttiği tenkitleri haksız bulup eleştirmiştir. Eserin 881 (1476) yılında müellif hattıyla yazılmış bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Hacı Mahmud, nr. 5855, vr. 67-138^a). 6. *er-Risâletü'z-zevkîyye*. Tasavvufa dair olan eser dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde yaratılış, sevginin sırrı ve bu sır üzerine bina edilen ruh, akıl,

Hüsâmezâde
Mustafa
Efendi'nin
Hâşiye
'alâ Şerhi'l-
Makâsîd
adlı eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Lâleli,
nr. 2225/1)

Hüsamzâde Mustafa Efendi'nin *et-Teşrih 'alâ Şerhi'l-Vikâye* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 453)

nefis gibi kavramların açıklanması, ikinci bölümde kadim sıfatların işaret ettiği hususlar, üçüncü bölümde zâtı, sıfatları ve fiilleri yönünden Allah'ın birleşmesi, dördüncü bölümde bazı sûre ve duaların fazilet ve özellikleri ele alınmıştır. Kitabın müellif hattıyla olan 889 (1484) tarihli bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3121). Bu nüshanın son sayfasının kenarında, Hüsamzâde'nin daha küçük ebatla *er-Risâletü'l-Şevkıyye* adlı bir risâlesinin daha bulunduğu kaydedilmektedir. 7. *Mecmû'atü'l-münşe'ât*. Müellifin yazdığı inşâ ve mektupların derlenmesinden meydana gelmiş olup çoğu Arapça ve Farsça, az bir kısmı ise Türkçe'dir (*Hediyetü'l-ârifin*, II, 439).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüsamzâde Mustafa Efendi, *et-Teşrih 'alâ Şerhi'l-Vikâye*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 453, vr. 1^b-2^a; a.m.f., *Hâşiye 'ale'l-Telvih*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 121^b-122^a; Taşköprizâde, *eş-Şekâik*, s. 188; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 206-207; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh* (nşr. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, V, 156; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 213-214; Osmanlı Müellifleri, I, 275; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 439; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, XI, 248; Recep Cici, *Kuruluşta Fatih Devrinin Sonuna Kadar Osmanlılar Fikih Çalışmaları* (doktora tezi 1994, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), s. 255-258.

İLYAS ÇELEBİ

HÜSEYİN (الحسين)

Ebü Abdillâh el-Hüseyn
b. Ali b. Ebi Tâlib el-Kureşî
el-Hâşimî eş-Şehîd
(ö. 61/680)

Hz. Peygamber'in torunu,
Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu,
Kerbela şehidi.

5 Şâban 4 yılında (10 Ocak 626) Medine'de doğdu. "Şehîd" lakabıyla meşhurdur. Göğsünden aşağısının dedesine çok benzediği rivayet edilir. Doğduğu zaman Hz. Peygamber, ağabeyi Hasan'ı yaptığı gibi o güne kadar Araplar'ca pek bilinmeyen adını kulağına bizzat ezan okuyarak koydu ve doğumunun yedinci gününde akıka kurbanı kestirip Hz. Fâtıma'dan saçının ağırlığına fakirlere gümüş dağıtmasını istedi. Hz. Hüseyin, ağabeyi Hasan ile birlikte tâbiünden Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den kiraat öğrendi (Zehabî, III, 280; IV, 268); dedesiyle annesinden ve babasından, ayrıca Hz. Ömer'den ve diğer bazı sahâbîlerden sekiz hadis rivayet etti.

Hz. Hüseyin de ağabeyi Hasan gibi ilk iki halife döneminde cereyan eden önemli olaylarda fiilen yer almadı. Hz. Osman zamanında Saîd b. Âs'ın Küfe'ye Hora-

san'a yaptığı sefere (30/651) ağabeyi ile birlikte katıldı. Daha sonra Hz. Osman'ın evini kuşatan isyancılara karşı babası Hz. Ali tarafından yine ağabeyi ile birlikte halifeyi korumak ve evine su taşımak üzere görevlendirildi.

Babasının halifeliği sırasında Hz. Hüseyin Küfe'ye giderek onun bütün seferlerine katıldı; şehâdetinden sonra da yine onun vasiyetine uyarak ağabeyine itaat etti. Bu arada Hz. Hasan Muâviye ile anlaşmaya karar verdiği zaman ona karşı çıkmak istediği de itirazının reddilmesi üzerine vazgeçti ve beraberinde Medine'ye gitti. Daha sonra Hz. Hüseyin bu anlaşma dolayısıyla Muâviye'nin tahsis ettiği yıllık 2 milyon dirhemi onun vefatına kadar aldı (Dîneverî, s. 218, 224-225) ve daima ağabeyinin yanında bulundu. Hz. Hasan'ın vefatından (49/669) sonra ise I. Yezîd'in hilâfet makamına gelişine kadar (60/680) kendini ibadete vererek zühd ve takvâya dayalı bir hayat sürdürdü. Hz. Hüseyin'e ağabeyinin vefatı üzerine imam sıfatıyla biat edildiğine veya onun Muâviye aleyhine faaliyette bulunduğu yahut kendi imâmeti için harekete geçtiğine dair ilk Sünnî ve Şii kaynaklarında herhangi bir rivayete rastlanmaz; aksine bu husustaki birtakim kırıncılara fırsat vermediği söylenir. Meselâ Hz. Hasan'ın vefat haberi Küfe'ye ulaşınca taraftarları Hz. Hüseyin'e, babasıyla ağabeyinin intikamını almak için emrini beklediklerini bildiren bir mektup göndermişlerdi. Hucr b. Adî'nin, Muâviye'nin emriyle başlatılan camilerde Hz. Ali'ye hakaret etme faaliyetine karşı çıktığı için öldürülmesi üzerine (51/671), Küfe'nin ileri gelenlerinden bir kişi hem bu haberi iletmek hem de Hüseyin'i Küfe'ye getirmek amacıyla Medine'ye gitmiş, durumdun haberdar olan Muâviye Hz. Hüseyin'e fitne çıkarmak isteyen kimselere biat vermemesi konusunda tavsiyede bulunmuş, o da cevabî mektubunda, "Seninle savaşmak ve sana karşı çıkmak niyetinde değilim" demiştir (Dîneverî, s. 224-225). Bununla birlikte Hz. Hüseyin'in Muâviye'ye karşı takındığı olumlu tavrı 56 (676) yılından sonra değiştirdiği muhakkaktır; çünkü bu yılda Muâviye'nin, oğlu Yezîd'e biat edilmesini istemesi pek çok müslüman gibi Hz. Hüseyin'i de rahatsız etmiştir.

Medine Valisi Mervân, Muâviye'nin yerine halef tayin ettiği oğlu Yezîd'e kendi adına biat almasını isteyen mektubunu Mescid-i Nebevî'de okuyunca halk fevran etti. Abdurrahman b. Ebû Bekir Mer-